

**Польська постановка українського питання  
в системі міжнародних відносин на початку 1920-х рр.**

Соціальні наслідки Першої світової війни створили сприятливі умови для державницького самовизначення українського і польського народів. Але політичне підґрунтя створення національних держав обох народів було різним. Поляки відновлювали державність, втрачену іще у XVIII ст., а українці мали розбудовувати власну державність з нуля. Тому для поляків склалась сприятлива міжнародна кон'юнктура у відновленні їх державності, чому сприяла політико-правова база польської державності XVIII ст., її територіальні межі, а також чисельність польського народу. Відповідно, польська державність становила для країн-переможниць у Першій світовій війні доволі значний геополітичний інтерес. Українське суспільство протягом громадянської війни показало свою не готовність до розбудови власної державності, панування анархістських і пробільшовицьких настроїв, а тому спроби створення української державності не отримали належної міжнародної підтримки і не становили значного політичного інтересу для великих держав. Проте інтерес до українського державотворення виявляє, у першу чергу, Польща, і мотивація цього інтересу виходила з потреби встановлення кордонів і гарантування власної безпеки в регіоні, що мало подальші плани, які полягали у забезпеченні польського політичного домінування в Центральній Європі.

Власне, через призму українського самовизначення Польща на початку 1920-х рр. розглядала українське питання та систему міжнародних відносин і була змушена його ініціювати, але після укладення Ризького мирного договору із УСРР 18 березня 1921 р. польська дипломатія здійснює активну протидію актуалізації українського національного питання. Польська позиція в українському питанні на початку 1920-х рр. активно розглядалась, особливо у період після здобуття Україною незалежності. Цій проблематиці присвятили увагу дослідники які здійснили сміливу спробу проаналізувати процес становлення кордонів України в історичній ретроспективі<sup>1</sup>. Б. Тищик здійснив аналіз проблеми міжнародного статусу ЗУНР та впливу на цю пробле-

<sup>1</sup> Босчко В., Ганжа О., Захарчук Б. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан / Босчко В., Ганжа О., Захарчук Б. – К.: «Основи», 1994. – 168 с.

му польської зовнішньої політики<sup>1</sup>. Ключове значення у процесі формування польської політики щодо українського питання в системі міжнародних відносин мав Ризький договір, процес укладення і політичні наслідки якого проаналізував Б. Складенко<sup>2</sup>. Польськими дослідниками також аналізувалось українське питання в польській зовнішній політиці, але Україна розглядалась виключно як об'єкт політики держав відповідного періоду<sup>3</sup>. Але, незважаючи на значні розробки окремих доволі складних проблем польської політики в українському питанні, комплексної реконструкції польського бачення цього питання в системі міжнародних відносин на сьогодні не здійснено. Тому метою статті є здійснити реконструкцію польської позиції щодо українського питання в системі міжнародних відносин на початку 1920-х рр.

Польський варіант постановки українського питання в системі міжнародних відносин слід розглядати еволюційованим у часі, і ця еволюція пройшла три етапи: до радянсько-польської війни та в її ході, у процесі мирних переговорів із РСФРР та УСРР і у процесі подальшого конструювання системи відносин із державами Центральної Європи. Крім того, українське питання мало різноманітний зміст у відносинах Польщі із кожною з великих держав Європи, із РСФРР та із державами Центральної Європи. Власне, за позицією Польщі у відносинах із кожною з цих держав і можливо реконструювати цілісну картину польської постановки українського питання.

На 1920-й рік польська політична верхівка чітко усвідомлювали, що відновлення Польської державності в межах Речі Посполитої 1772 р. неможливе, зважаючи на соціальні наслідки революційних подій і Громадянської війни на українських територіях. Тому Польща прагне реалізувати проголошену нею раніше мету у формі створення на українських територіях Правобережного Подніпров'я сфери польського впливу. Відповідно, Польща прагне розбудовувати відносини із УНР на засадах патронату зі свого боку. Системні відносини із УНР для Польщі було встановити надзвичайно складно, зважаючи на нестабільний характер цієї держави і слабого контролю з її сторони українських тери-

<sup>1</sup> Тищик Б. Західно-Українська Народна Республіка (1918-1923). Історія держави і права / Тищик Б. – Львів: Тріада-плюс, 2004. – 392 с.

<sup>2</sup> Складенко Б. Є. Україна і Ризька мирна конференція (1920 - 1921 рр.): Автореф. дис. канд. іст. наук : 07.00.01 / Б. Є. Складенко. - К., 2000. - 20 с.

<sup>3</sup> Lossowski P. Z dziejów polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej – Ministrowie Skirmunt, Narutowicz, Skrzyszynski / Piotr Lossowski // Kwartalnik historyczny. Rocznik XCV. – 1988. – №3. – S. 17-45.

торій. Водночас, Польща цілком тверезо оцінювала доцільність створення української держави, але вбачала, що її західним кордоном має бути кордон Російської імперії з Австро-Угорщиною із включенням до складу Польщі Волинської губернії. Польща іще за договором, укладеним з представником УНР Курдиловським від 24 травня 1919 р., отримала відмову від претензій на Східну Галичину і Волинь, зважаючи на значний вплив польської культури в тому краї<sup>1</sup>. Тому як території у складі Польщі розглядалися лише ті, на яких зберігався значний польський соціально-економічний вплив, решта мали реалізувати українську державність. На міжнародній арені в українському питанні польську позицію було чітко сформульовано лише щодо Східної Галичини, Волині і Холмщини і щодо цих територій вдається отримати підтримку зі сторони Франції на їх включення до складу Польщі.

Території на схід від вказаних, які Польща вважала сферою своїх інтересів, були до весни 1920 р. ареною громадянської боротьби і, у зв'язку з політичною нестабільністю на них, країни Антанти не могли визначитися з їх політичним майбутнім. Більше того, Д. Ллойд-Джордж вважав, що більшовицька влада на них є вибором населення і цей вибір ламати не слід<sup>2</sup>. На відкриту інтервенцію не наважувалась жодна із країн-переможниць. Водночас, жодна з цих держав не готова була визнати ні Радянську Росію, ні квазідержавні утворення на її території, включаючи УСРР. Тому, зважаючи на неутручання країн-переможниць, Польща отримала сприятливі можливості визначати становище територій на схід від її тимчасового кордону, тим більше, що їй слід було отримати визнання цього кордону сусідньою державою на сході.

На першому етапі постановки українського питання Польщею визначальну роль відгравали її відносини із РСФРР, за ініціативи якої було відновлено діяльність урядів УСРР і БСРР<sup>3</sup>, території яких, фактично, перебували в становищі окупованих Червоною Армією. На переговорах із радянською стороною в лютому 1920 р. Польща висунула вимоги за зразком Брест-Литовського договору, як цю польську позицію було охарактеризовано радянськими представниками. Польща ви-

<sup>1</sup> Договір между делегатом Директории Б. Курдиновским и премьер-министром Польши И. Падеревским (24 мая 1919 г., Варшава) // Боечко В., Ганжа О., Захарчук Б. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан... – С. 118.

<sup>2</sup> Ллойд Джордж Д. Правда о мирных договорах / Д. Ллойд Джордж. – У 2 т. – Т. 2. – М.: Издательство иностранной литературы, 1957. – С. 276.

<sup>3</sup> Записка Г. В. Чичерина по вопросу о независимости Украины. 9 февраля 1920 г. №11/89. В Политбюро ЦК РКП. Копия т. Ленину // Польско-советская война... – С. 43-44.

магала звільнення українських територій від військ Червоної Армії і створення умов для самовизначення населення цих територій. Тобто, польська сторона ставить питання про її виняткову участь у вирішенні долі цих територій. Власне, ідея «буферизації» східного кордону Польщі, яка полягала у сприянні створенню на східному кордоні Польщі української держави в якості буфера між Польщею і РСФРР, і спричинила радянсько-польську війну, котра завершилась укладенням 24 жовтня 1920 р. прелімінарного мирного договору між Польщею, з одного боку, та РСФРР і УСРР з іншого.

Головним досягненням укладення прелімінарного договору із Польщею РСФРР вважала дипломатичне визнання зі сторони Польщі УСРР і БСРР<sup>1</sup>. Це, на думку радянського керівництва, було гарантією відмови Польщі від політики «буферизації» свого східного кордону<sup>2</sup>. В обмін на визнання Польщею правосуб'єктності УСРР радянська делегація змушена була погодитись на створення так званого «польського коридору», який включав у себе ряд етнічно українських і білоруських територій колишньої Російської імперії. Слід зауважити, що 9 жовтня 1920 р. відбулась окупація польськими військами під командуванням генерала Л. Желіговського Віленської області з метою недопущення створення спільного кордону між РСФРР і Литвою<sup>3</sup>, оскільки остання могла бути транзитером у сполученні між Радянською Росією і Німеччиною<sup>4</sup>. Дана польська акція стає додатковим стимулом для РСФРР у погодженні на створення «польського коридору» для якомога швидшого замирення з Польщею. Отже, ізоляція Радянської Росії від Німеччини польськими територіями була dokonаним фактом і для РСФРР головним завданням було отримати максимально вигідні умови відносин із Польщею. У першу чергу, РСФРР прагнула забезпечити існування єдиного суб'єкта міжнародного права який би представляв на міжнародній арені українців, а саме УСРР. Крім того, поява Польського коридору надавала РСФРР право включити до мирного договору із Польщею статтю про гарантії прав національних меншин і наявність у подальшому можливості висувати вимоги щодо їх дотримання.

<sup>1</sup> Стенограма засідання 2-й Чрезвычайной Сессии ВЦИК Советов по вопросу ратификации договора о прелиминарии и прелиминарных условиях мира с Польшей. [23 октября 1920] // Польско-советская война... — С. 104.

<sup>2</sup> Деша Г. В. Чичерина по вопросу обмена военнопленными и польского коридора. 24 ноября 1920 г. Иоффе, Рига // Польско-советская война... — С. 97-98.

<sup>3</sup> Там само. — С. 122.

<sup>4</sup> Стенограма засідання 2-й Чрезвычайной Сессии ВЦИК Советов по вопросу ратификации договора о прелиминарии и прелиминарных условиях мира с Польшей... — С. 97-99.

В цілому результатом роботи Ризької конференції стає започаткування нетривалого періоду функціонування у Центральній Європі «Ризької» системи міжнародних відносин. «Ризька» система міжнародних відносин сформувалась на основі мирних договорів між РСФРР і Польщею, Латвією й Естонією, а також мирного договору між УСРР і Польщею й договорів, які, по суті, були угодами про взаємне визнання держав-спадкоємців колишньої Російської імперії. Стану війни між УСРР і Латвією та Естонією не було, а отже й не було підстав для укладення мирного договору<sup>1</sup>, що стало прецедентом інтеграції УСРР до системи міжнародних відносин, побудованої на версальських принципах, шляхом визнання її правосуб'єктності.

Поряд із дипломатичними надбаннями радянських держав ключове значення у польській політиці в українському питанні відігравала позиція Великобританії. Адже саме ця держава була кредитором більшості країн континенту і мала інструменти аби поживавити економічне життя Європи. Великобританія була послідовним противником створення багатонаціональної Польщі в результаті включенню до її складу Східної Галичини, Волині і Західної Білорусії. Тому лордом Керзоном було запропоновано кордон Польщі без включення до її складу Східної Галичини. Великобританія прагнула не допустити здобуття Польщею контролю нафтових родовищ, що позицію зумовлювала союзницька близькість Польщі до Франції. Великобританія прагнула забезпечити за собою монополію на контроль світових нафтових родовищ. Крім того, британська дипломатія не приховувала свою прихильність до самовизначення українського населення Східної Галичини, відповідну позицію озвучував британський прем'єр-міністр Д. Ллойд-Джордж. До 1923 р. політичні кола Східної Галичини і уряд ЗУНР у Відні активно лобіювали у Великобританії підтримку самовизначення краю.

Польща, у свою чергу, 1921 р. розгорнула лобіювання визнання Великобританією східного кордону Польщі відповідно до Ризького договору, уникаючи самовизначення Східної Галичини. У квітні 1922 р. міністр закордонних справ Польщі К. Скірмунт вів переговори із Д. Ллойд-Джорджем про підтримку британською стороною обговорення питання східних кордонів Польщі на базі Ризького договору<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> Доклад Э. Квинринга Наркоминодел т. Раковскому, ЦК КП(б)У т. Косиору, ЦК РКП т. Крестинскому, Наркоминодел т. Чичерину. 30 ноября 1920 г. // ІЦДАВО України. – Ф. Р-4 сч. – Оп. 1. – Спр. 14. – Арк. 11.

<sup>2</sup> Lossowski P. Z dziejów polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej... – S. 19.

На стороні Польщі була позиція Франції, яка мала найбільші збройні сили на континенті й можливості забезпечувати баланс сил. Ця держава намагалась ізолювати один від одного потенційно небезпечні для стабільності Версальської системи держави, як РСФРР, Німеччину, Угорщину і Болгарію, а Польща у цій французькій політиці відігравала ключову роль. Про вплив Франції на політику Польщі свідчить факт, що радянське керівництво було переконаним, що Польща здійснювала реалізацію проекту відмежування Радянської Росії від Німеччини за ініціативою Франції, зважаючи<sup>1</sup>, що в ході Ризької конференції Польща паралельно проводила консультації із Францією<sup>2</sup>.

У контексті французької політики Польщею було здійснено окупацію Віленської області, що мало позбавити Радянську Росію можливості здійснювати свій транзит вантажів до Німеччини в обхід території Польщі.

Польща мала, згідно політики Франції у Центральній Європі, відігравати роль «східного бар'єру», який мав не допустити сполучення між Радянською Росією і Німеччиною<sup>3</sup>. Саме така позиція Франції відіграла ключову роль у озброєнні Польщі, проти чого категорично виступали Прем'єр-міністр Великобританії Ллойд-Джордж і Президент США Вільсон. Крім того, Польський східний кордон мав мінімізувати протяжність кордону Радянської Росії із іншими державами Центральної Європи і, фактично, він мав протяжність на 1920 р. лише із тими державами, з якими Радянська Росія мала стан війни або складні стосунки, як із Румунією «бессарабська проблема». Тому, фактично, Польща своїм мирним договором 1920 р. із РСФРР і УСРР створила типовий варіант мирного договору із радянськими республіками. За цим типовим договором бралися принципи для договорів із Латвією, Естонією та Фінляндією. Польща дану перевагу надалі використовувала для формування державами, які були сусідами СРСР у Центральній Європі, спільної політики.

Важливе значення для формулювання польської позиції в українському питанні мало створення за підтримки Франції блоку Мала Антанта, який мав антиугорську спрямованість. Франція розглядала

<sup>1</sup> Доклад А. А. Иоффе о ходе переговоров с Польшей в Риге. Доклад №8. [6.XII.1920] // Польско-советская война... — С. 145.

<sup>2</sup> Докладная записка А. А. Иоффе о ходе мирных переговоров с Польшей. 3 октября 1920 г. №3, г. Рига // Польско-советская война... — С. 82.

<sup>3</sup> Andrzej M. Brzeziński Problemy uzbrojenia w polityce zagranicznej Polski (1919-1925) / M. Andrzej // Kwartalnik historyczny. Rocznik XCV. — 1988. — №3. — S. 48.

необхідність політичного зближення цього блоку і Польщі. Процес створення Малої Антанти для Польщі мав розв'язати українське питання остаточно, оскільки саме від цього залежали її відносини із країнами цього блоку, до зближення із яким Польщу активно штовхала Франція. Польща активно розвивала свої відносини із Румунією навколо питання визнання нею права Польщі на Східну Галичину в обмін на підтримку Польщею антигабсбургської політики Румунії<sup>1</sup> і тут було досягнуто домовленості між обома сторонами. Відповідна політика Румунії стосувалась Угорщини, яка офіційно була монархією на чолі із Габсбургами. Польща виявила готовність на погіршення відносин із Угорщиною заради зближення із Румунією та закладення вже договором 1921 р. союзницьких відносин.

Інакшою була ситуація у відносинах Польщі з іншою державою Малої Антанти, Чехословаччиною, зважаючи на територіальну суперечку навколо Тешинської Сілезії, яку за рішенням Ради послів країн Антанти від 28 липня 1920 р. було включено до складу Чехословаччини. Крім того, Чехословаччина мала власну позицію щодо статусу Східної Галичини. Результати польсько-радянської війни спонукають Польщу до ревізії рішення Ради послів Антанти від 28 липня 1920 р. про поділ Тешинської Сілезії між Польщею і Чехословаччиною<sup>2</sup>.

На початку січня 1921 р. зі сторони Чехословаччини поширюється чутка про висунення ідеї протекторату Малої Антанти над Східною Галичиною в якості упереджувального кроку щодо ревізії Польщею рішення по Тешинській Сілезії<sup>3</sup>. 9 січня в Чехословаччині починається розробка ідеї створення господарського блоку в Центральній Європі за участі Чехословаччини, Польщі, Югославії, Румунії і, можливо, Австрії. В рамках цього зближення було передбачено надати зі сторони Чехословаччини жест симпатії Польщі висловленням чехословацької позиції щодо Верхньої Сілезії, території, яка була спірною між Польщею й Німеччиною чи Східної Галичини у якості запоруки зближення двох держав<sup>4</sup>. Зауважимо, що Східна Галичина для Чехословаччини була важливою в якості спільного кордону із Радянськими Республіками для розвитку торгівельних відносин. Так само, цей регіон був важливий і

<sup>1</sup> Łossowski P. Z dziejów polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej... – S. 20.

<sup>2</sup> Kamiński M. K. Stosunki polityczne pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czechosłowacką (styczeń-maj 1921 r.) / M. K. Kamiński // Kwartalnik historyczny. Rocznik CV. – 1998. – № 4. – S. 35.

<sup>3</sup> Ibid. – S. 37.

<sup>4</sup> Ibid. – S. 38.

для Польщі, яка за Ризьким договором заклала підвалини торгівельної і виробничої кооперації із РСФРР та УСРР<sup>1</sup>. Тому за Східну Галичину між Польщею і Чехословаччиною розгорнулася справжня боротьба.

Несподівана позиція Чехословаччини спричинила у польського державного керівництва підозри про сприяння формуванню серед українців Східної Галичини антипольської і прочехословацької орієнтації. Тому Президент Чехословаччини Е. Бенеш запевняв польського міністра закордонних справ К. Скірмунта, що Чехословаччина не надає підтримки українцям в Східній Галичині і, взагалі, байдужа до цього регіону<sup>2</sup>. У той же час Франція проводить чітку лінію на недопущення зближення Польщі із Угорщиною, стимулюючи свого союзника до створення антибільшовицького блоку із Румунією<sup>3</sup>. У цьому вагоме значення мало включення до складу Польщі Східної Галичини заради отримання нею спільного кордону із Румунією і відвернення польських інтересів від прагнення відокремити Підкарпатську Русь від Чехословаччини заради здобуття Угорщиною спільного кордону з Польщею, а такі погляди були присутні в середовищі польської правлячої еліти.

Польську концепцію українського питання також визначало прагнення створити у Центральній Європі антирадянський блок зі своїм домінуванням у ньому. Особливе місце займало питання відносин із Румунією, із котрою РСФРР і УСРР не мали дипломатичних відносин із-за бессарабської проблеми. Після укладення Ризького договору Румунія починає шукати шляхи зближення із Радянськими Республіками. У той же час і союзник Румунії по Малій Антанті Чехословаччина виявила інтерес до УСРР і виступила проти анексії Східної Галичини Польщею, підтримуючи ідею Великобританії про передачу Східної Галичини під протекторат Антанти та прагнула побудувати дорогу до УСРР через територію Румунії. І 1 жовтня 1921 р. Г. Чичерін надсилав телеграмою Х. Раковському установку щодо відносин із Румунією, у котрій вказувалось, що румунський нейтралітет за будь-яку ціну був актуальний у період війни із Польщею аби уникнути збільшення протяжності фронту в разі вступу у війну Румунії. Оскільки із Польщею укладено мирний договір, то слід розгорнути дипломатичний тиск на Румунію, зокрема і у питанні прикордонних інцидентів.

<sup>1</sup> Ibid. – С. 42.

<sup>2</sup> Ibid. – С. 46.

<sup>3</sup> Ibid. – С. 48.

На території Румунії було сконцентровано до 20 тис. бійців армії УНР, багато їх яких перебралися із Польщі. Також, за інформацією радянської розвідки на 15 березня 1922 р., під тиском Франції П. Врангель укладає в Кишиневі угоду із С. Петлюрою, згідно якої ним визнається незалежність України, а її територія розглядалась лише як місце спільних дій проти більшовиків. Крім того, напередодні Генуезької конференції С. Петлюра займався організацією у Відні всеукраїнського конгресу, який мав актуалізувати на міжнародній арені українське питання і дати інформаційний привід щоб завадити визнанню УСРР на Генуезькій конференції.

Зрештою, 6 листопада 1921 р. в Празі К. Скірмунтом і Е. Бенешем було підписано таємний протокол, за яким Чехословаччина погоджувалась надавати дипломатичне сприяння Польщі у включенні до її складу Східної Галичини на основі Ризького договору, а Польща погодилась на протидію реставрації династії Габсбургів<sup>1</sup>. Тому Польща, фактично, надала підтримку створенню антиугорського союзу Малої Антанти, уклавши окремо із Румунією та Чехословаччиною угоду про не підтримку нею реставрації влади династії Габсбургів у Центральній Європі. Відповідно, отримавши собі сприятливі умови для анексії Східної Галичини завдяки згоді на її включення до свого складу зі сторони сусідніх із регіоном держав Румунії і Чехословаччини, Польща опинилась у стані конфронтації із Угорщиною.

Питання Східної Галичини після дипломатичної підготовки її анексії Польщею було остаточно вирішено Радою послів Антанти 14 березня 1923 р. на користь вкочення тієї території до складу Польщі. Найбільш активним лобістом польської позиції була Франція, якій потрібно було посилення Польщі у світлі невдалої окупації Рурської області. Тривогу посилював Рапалльський договір 1922 р. і його поширення на союзні із РСФРР Республіки, пов'язані Робітничо-селянським договором 1920 р.

Активний протест проти включення Східної Галичини висловив СРСР, мотивуючи його положенням Ризького договору, а саме, що, відмовившись від претензій на Східну Галичину, він не давав згоду на її анексію Польщею<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> Lossowski P. Z dziejów polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej... – S. 23-24.

<sup>2</sup> Нота Правительства РСФСР Правительством Франции, Великобритании, Италии. 13 марта 1923, №120; Нота Правительства РСФСР Правительством Франции, Великобритании, Италии. 13 марта 1923, №122 // Документы внешней политики СССР. – У 24 т. – Т. 6. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1962. – С. 223-225.

Отже, Польська позиція в українському питанні на міжнародній арені пройшла декілька етапів еволюції, відіграючи ключове значення у формуванні Польщею власного зовнішньополітичного курсу. Першим етапом було сприяння створенню формально незалежної української національної держави, яка мала би слугувати буфером між територією Польщі й РСФРР. Власне, війна із Радянськими Республіками і мала забезпечити реалізацію цієї мети. Але результати радянсько-польської війни дали Польщі розуміння, що для неї буде більш доцільним і вигідним визнання суб'єктом міжнародних відносин УСРР і створення в регіоні Центральної Європи блоку держав на антирадянській основі за власного лідерства у тому блоці. Ситуація для цього сприяла, оскільки Румунія потребувала опори заради створення сприятливої ситуації у переговорах із УСРР і РСФРР, а тому у неї не було альтернативи союзу із Польщею. Крім того, Польща здійснила ряд заходів, спрямованих на зближення із державами Малої Антанти на антигабсбургській основі. Тому Польща мала завершити вирішення на свою користь питання Східної Галичини, що дало би їй власні нафтоносні родовища і посилило б її позиції у відносинах із Францією, крім того, це питання було важливим як база врегулювання суперечностей із Чехословаччиною. Польща мала, зрештою, завершити спір щодо Тешинської Сілезії і взаємовизнання інтересів Польщі в Східній Галичині і Чехословаччини в Тешинській Сілезії мало забезпечити зближення тих держав. Зрештою, прагнення Франції посилити Польщу в світлі її невдач у окупації Руру остаточно визначило її позицію у питанні Східної Галичини. Водночас, правосуб'єктність УСРР, яка була вигідною Польщі з точки зору переведення питання щодо національних прав українського населення Східної Галичини у двосторонній формат відносин із УСРР, мала побічні наслідки щодо політики Польщі в Балтійському морі. Але польська сторона чітко розуміла бутафорський характер української радянської державності, яка не могла скористатися польськими дипломатичними поступками в Ризькому договорі без відповідної позиції РСФРР. Тому вирішення питання правосуб'єктності УСРР і анексія Східної Галичини створили умови для зосередження Польщі на створенні антирадянського блоку за її домінуванням в ньому.

Системний розгляд проблеми постановки і просування українського питання на міжнародній арені Польщею дає можливість у подальшому вивчати більш змістовно і системно позиції у цьому питанні інших держав Центральної Європи.